

## Arhivska građa organizacija i rukovodstava KPH/SKH u Historijskom arhivu u Zagrebu

MARIJAN RASTIĆ

Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, Jugoslavija

Vrijednost arhivske građe SK i ostalih političkih organizacija proizlazi iz društvenog položaja i utjecaja koji imaju stvaraoci takve građe na naše društvo i proces njegova razvoja.

Nije, dakle, riječ samo o izvorima za povijest njihovih stvaralaca, već o izvorima s izuzetnim značenjem za praćenje i analizu društvenih promjena i razvoja svih segmenata društvenog života.

Posebno mjesto ima građa nastala radom organizacija i rukovodstava KPJ, odnosno SKJ.

Arhivska građa SK, zbog njegove uloge u nastanku i izgradnji socijalističkog samoupravnog društva, postaje predmet sve većeg interesa. Zbog izuzetnog značenja koje ima arhivska građa nastala radom organizacija i rukovodstava KPH/SKH u praćenju, istraživanju i analizi društvenih zbivanja od 1945. god., te informacije o stanju te građe, uočavanje određenih problema u vezi s njom i njihovo rješavanje bitno pridonose racionalizaciji znanstvenog rada i optimalizaciji rezultata rada. Stanje arhivske i registraturne građe na području nadležnosti Historijskog arhiva u Zagrebu bremenito je nizom problema. Rasprava o njima zahtijeva uzimanje u oblikativne i ostale elemente, kao i svakodnevnu praksu.

### I

Problemu zaštite, pravne i tehničke, sređivanja, obrade, izradi znanstveno obavještajnih pomagala i korištenju te građe može se prići s raznih aspekata. Prije prelaska na temu potrebno je izložiti nekoliko općih objašnjenja, bez pretenzija ulaženja u retrospektivu odnosa arhivi—arhivska građa organizacija i rukovodstava SK u razdoblju od 1945. u pogledu arhivske građe, s obzirom da to i nije tema ovog napisa.

1. U SR Hrvatskoj je 1962. god. donesen Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (NN, br. 41/1962). Provedbenim propisom »Odlukom o određivanju područja na kojima arhivi vrše arhivsku službu« (NN, br. 8/1963) — određena je teritorijalna nadležnost Historijskog arhiva u

Zagrebu, na osnovi koje obavlja arhivsku službu na području grada Zagreba i općina Donja Stubica, Dugo Selo, Jastrebarsko, Samobor, Sesvete, Velika Gorica, Zaprešić i Zelina.

Nakon donošenja Ustava 1963. i SR Hrvatska je u oblasti arhivskog zakonodavstva dopunila i izmijenila svoj objavljeni Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima; pročišćeni tekst Zakona objavljen je u NN, br. 31/1965.

Tim zakonom ponovljene su sve odredbe Zakona iz 1962. koje definiraju pojam arhivske građe i registraturnog materijala, kao i odredbe koje se odnose na stvaraocce, njihove obveze, integritet građe i sl. Tako je u pogledu arhivske i registraturne građe organizacija i rukovodstava SKH, između ostalog, utvrđeno:

— da se arhivskom građom smatra dokumentarni materijal koji je značajan za historiju i druge naučne oblasti, za kulturu, za opće i druge društvene oblasti, a nastao je u radu »[...] i društvenih organizacija i njihovih organa [...]« (čl. 2),

— arhivska građa i registraturni materijal »[...] društveno-političkih organizacija [...]« društveno je vlasništvo, pa se prema tome ne može otuđiti niti opteretiti u korist građana i pravnih osoba (čl. 4),

— arhivska građa »[...] društvene organizacije [...]« je cjelina, koja se ne može dijeliti (čl. 5),

— arhivsku građu nastalu radom Saveza komunista Hrvatske čuvaju komiteti, a mogu je povjeriti arhivu ili drugoj zainteresiranoj organizaciji, radi čuvanja i proučavanja (čl. 13).

Interesantno je skrenuti pažnju na činjenicu da se zakonodavac zadovoljio tekstem u čl. 2 Zakona, koji nabrajajući stvaraocce arhivske građe i registraturnog materijala društveno-političke organizacije obuhvaća općom formulacijom »društvene organizacije« što je izbjegnuto u čl. 4 istog Zakona, gdje se normira građa DPO kao društveno vlasništvo, da bi se u čl. 5 opet ponovilo »društvene organizacije [...]«. Već je ova terminološka nekonzekventnost zakonskog teksta pridonijela pojavi različitog tumačenja odredaba Zakona i od rukovodstava i organizacija SKH i od arhiva, što je ostavilo posljedice na rad s građom.

S obzirom da u odredbama Zakona nisu taksativno navedene i ostale društveno-političke organizacije (Socijalistički savez, Savez sindikata, Savez omladine i ostale), to se kao neosporno utvrđuje da ih Zakon tretira kao ostale imaoce arhivske građe i registraturnog materijala u kategoriji društvenih organizacija, bez posebnog statusa u pogledu zaštite arhivske građe i registraturnog materijala. Ovo je važno istaknuti zbog dosadašnje prakse; naime, ostale DPO na području nadležnosti Historijskog arhiva u Zagrebu smatraju da u pogledu njihove arhivske građe i za njih važe propisi kao za SKH.

Na osnovi Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima i Odluke Organizaciono-političkog sekretarijata CK SKJ od 28. VI 1961. Organizaciono-politički sekretarijat Centralnog komiteta SKH je 26. IV 1962. donio Odluku o predaji, sređivanju i korištenju građe Saveza komunista Hrvatske (Pov. br. 014—57/1—62).

Prema Članu 1. te Odluke, arhivska se građa nastala u radu Centralnog komiteta SKH do III kongresa SKH (1954) predaje Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske (dalje: IHRPH).

Odlukom se utvrđuju uvjeti predaje građe:

— Organizaciono politički sekretarijat može određenu građu izuzeti od predaje IHRPH i zadržati je u arhivi CK SKH;

— predaja građe vrši se komisijski, dok članove Komisije imenuje Organizaciono politički sekretarijat CK SKH;

— prilikom primopredaje vodi se zapisnik od kojega jedan primjerak zadržava CK SKH, a drugi dobiva IHRPH.

Odlukom se utvrđuju i uvjeti korištenja građe. Načelno se utvrđuje da se ta građa može koristiti za znanstvenoistraživački rad i za druge javne svrhe. Odluka stavlja granicu korištenja u god. 1947. pa se uvjeti korištenja građe nastale do 1947. treba da reguliraju Pravilnikom kojim će Org. pol. sekretarijat CK SKH utvrditi koja se građa neće moći koristiti. Za korištenje arhivske građe nastale nakon 1947. mora se pribaviti odobrenje Org. pol. sekretarijata CK SKH.

Tom odukom IHRPH dobio je zadatak:

— da preuzetu građu sredi i osigura njeno čuvanje,

— te da uz suglasnost Org. pol. sekretarijata CK SKH izradi posebna pravila o načinu preuzimanja, sređivanja i korištenja arhivske građe CK SKH.

Analogno se Odlukom također utvrđuje da će se arhivska građa nastala u radu kotarskih, općinskih i drugih organa SKH predavati na čuvanje, sređivanje i korištenje u regionalne arhive, kada ostvare potrebne uvjete. Konačno, članom 8 ta Odluka obvezuje Org. pol. sekretarijat CK SKH da donese posebna uputstva o predaji građe rukovodstava i organizacija SKH u odsjeke za historiju radničkog pokreta regionalnih arhiva.

Na osnovi te odluke, Organizaciono-politički sekretarijat CK SKH je 26. II 1963. god. donio Uputstvo o primopredaji arhivske građe organizacija i rukovodstava SKH. Uputstvo se sastoji od tri dijela: općih odredaba, odredaba kojima se normira postupak primopredaje i završnih odredaba.

Opće odredbe utvrđuju:

— da se arhivska građa nastala u radu kotarskih, općinskih, rajonskih, mjesnih i osnovnih organizacija SK, te bivših oblasnih i okružnih komiteta i njihovih pomoćnih organa s područja Republike predaje na čuvanje, sređivanje i korištenje u odsjeke za historiju radničkog pokreta regionalnih arhiva,

— da se arhivska građa nastala u radu rukovodstava i organizacija SKH do 1. I. 1954. predaje regionalnim arhivima u sredenom stanju; da bi se građa sredila utvrđuje se komitetima rok za sređivanje (1. I 1964),

— da se kao sredena građa smatra ona, koja je odložena po sistemu administrativnog poslovanja vremena iz kojeg potječe,

— da je predavač građe regionalnom arhivu kotarski komitet za građu nastalu na području toga komiteta,

— da kotarski komiteti SKH mogu dio građe SKH izuzeti od predaje u regionalne arhive,

— da će o eventualnoj predaji arhivske građe nastale nakon 1. I. 1954. Odluku donijeti Org. politički sekretarijat CK SKH.

Postupak je primopredaje arhivske građe u regionalne arhive komisijski, a na osnovi navedene Odluke i Uputstva. Komisija izrađuje zapisnik u 4 primjerka; zapisnik o primopredaji mora sadržavati podatke o

1. osobama koje učestvuju u primopredaji kao i podatak na osnovi koje odluke se obavlja primopredaja,
2. vrijeme i mjesto primopredaje,
3. podaci o vlasništvu građe koja je predmet primopredaje i oznaka vremenskog razdoblja iz kojeg potječe,
4. detaljan popis građe koja je predmet primopredaje (redni broj, naziv građe, vremenski raspon, količina, bilješka),
5. detaljan popis građe koja ostaje u komitetu,
6. popis ili naznaka građe koja nedostaje,
7. bilješka o općem stanju građe, administrativnom poslovanju, kao i o svemu onome što bi regionalnom arhivu moglo poslužiti prilikom sređivanja građe.

Po jedan primjerak zapisnika šalje se CK SKH, IHRPH, jedan ostaje kotarskom komitetu koji je građu predao, a jedan ostaje regionalnom arhivu koji je građu preuzeo.

Završnim odredbama toga Uputstva utvrđena je obveza regionalnih arhiva da donesu pravilnike o sređivanju i korištenju te građe i odredbe koje se odnose na postupak izlučivanja bezvrijedne građe (škartiranje).

## II

I prije donošenja navedene Odluke i Uputstva vođena je briga o građi nastaloj radom Saveza komunista. Ta briga dobiva već 1949. god. institucionalnu formu osnivanjem Historijskog odjeljenja CK KPH, koje 1955. prerasta u Historijski arhiv CK SKH. Odlukom Izvršnog vijeća Sabora NRH, Historijski arhiv CK KPH postaje Arhiv za historiju radničkog pokreta Hrvatske kao samostalna institucija, koja nakon 1961. djeluje u sastavu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske.

Historijsko odjeljenje CK KPH imalo je zadatak da »[...] prikupi svu partijsku građu sa terena NRH za kasniju obradu historije KPH [...]«. Za te poslove angažirani su i kotarski i neki gradski komiteti KPH na području Republike: osnovane su komisije za historiju radničkog pokreta. U žiži njihovog interesa bili su ovi zadaci:

- poticanje interesa za rad na povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije,
- davanje inicijative da se u sredstvima javnog informiranja dostojno obilježe značajni događaji iz povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije (napisi, spomen-obilježja itd.),

— suradnja s institucijama u oblasti kulture, prosvjete i znanosti u cilju što sustavnije obrade i prezentacije povijesti radničkog pokreta, socijalističke revolucije i osoba iz tih zbivanja,

— prikupljanje arhivske građe, a posebno sjećanja učesnika radničkog pokreta i socijalističke revolucije.

Kao što se vidi, orijentacija rada tih komisija bila je pretežno okrenuta povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije, odnosno aktualiziranju i popularizaciji političkih, etičkih itd. vrijednosti iz povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije, a malo ili gotovo ništa se nije radilo s arhivskom i registraturnom građom koja je nastajala iza 1945. god.

Šezdesetih godina (1961—1963) te komisije uglavnom su prestale s radom, dok su građu, koju su prikupile, preuzeli novoformirani odjeli, odsjeci ili referade u regionalnim arhivima. Danas ta građa predstavlja u regionalnim arhivima manje zbirke, što je i razumljivo, s obzirom da je Historijsko odjeljenje, odnosno Arhiv CK SKH prikupio najveći dio poznate i sačuvane građe iz povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije. Arhivi su preuzeli i znatan broj prikupljenih sjećanja učesnika u radničkom pokretu i socijalističkoj revoluciji, što svakako predstavlja znatnu dopunu sačuvanoj arhivskoj građi. Komisije za historiju SKH kotarskih komiteta malokad su imale profesionalne radnike. Ta činjenica nam i objašnjava razloge zbog kojih se te komisije i nisu bavile arhivskom i registraturnom građom organizacija i rukovodstava KPH/SKH nastalom poslije 1945. U komisijama koje su zapošljavale profesionalce radilo se s arhivskom i registraturnom građom nastalom poslije 1945. god. (Osijek, Zagreb). Komisija za historiju SKH Gradskog komiteta SKH Zagreba, u želji da što je moguće više izađe u susret potrebama znanstvenog rada i zahtjevu objedinjavanja građe, predala je građu koju je prikupila:

— Arhivu IHRPH koji je preuzeo onaj dio arhivske građe nastao do 1945. i koji se uklopio u fondove koje on čuva; isto tako Arhivu IHRPH predana su i prikupljena sjećanja učesnika radničkog pokreta i socijalističke revolucije,

— Arhivu Hrvatske, prikupljene ankete i podatke o palim, strijeljanim itd. Zagrepčanima, s obzirom da se u Arhivu Hrvatske radi na obradi podataka za Dotrščinu, Rakov potok i sl.

Historijskom arhivu u Zagrebu u skladu sa navedenim Uputstvom dio arhivske i registraturne građe Gradskog komiteta SKH Zagreb.

Preuzimanje navedene građe ove institucije završile su prije nekoliko godina.

### III

Novi Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1978 (NN, br. 25/1978), odnosno one njegove odredbe koje se izravno odnose na arhivsku građu Saveza komunista Hrvatske, mnogo su bolje obuhvatili tu materiju od odredaba Zakona, o kojima je već bilo riječi.

## Utvrđuje se:

- da arhivska građa nastaje u radu društveno-političkih organizacija (čl. 2),
  - da je arhivska građa nastala radom društveno-političkih organizacija u društvenom vlasništvu (čl. 4),
  - da je arhivska građa nastala radom društveno-političke organizacije cjelina, i u pravilu se ne može dijeliti (čl. 5),
  - da je društveno-politička organizacija imalac arhivske i registraturne građe (čl. 7),
  - »Arhivska građa nastala radom Saveza komunista Hrvatske i njegovih organa čuva se kod tih organa. Aktom odgovarajućeg organa Centralnog komiteta SKH određuje se njena zaštita i obrada, vrši selekcija i utvrđuju rokovi kada će se i koja građa predati nadležnom arhivu« (čl. 13, stav 3),
  - da društveno-političke organizacije moraju građu nastalu do 15. V 1945, ako je posjeduju, predati nadležnom arhivu (čl. 15).
- Valja napomenuti da odgovarajući organ Centralnog komiteta SKH nije do 1. listopada 1983. god. donio akt koji spominje čl. 13, stav 3 Zakona.

## IV

Nakon što je osnovana referada za društveno-političke organizacije u Historijskom arhivu u Zagrebu (1963) započeo je rad na preuzimanju građe od društveno-političkih organizacija. Do 1. listopada 1983. u Arhiv su preuzeta ukupno 42 fonda čiji su stvaraoci (tvorci) organizacije i rukovodstva SKH s područja nadležnosti Arhiva. Tako je preuzeta građa

- 9 bivših kotarskih komiteta,
- 22 bivša općinska komiteta,
- 9 bivših rajonskih komiteta,
- bivšeg Sveučilišnog komiteta SKH Zagreb,
- te dijelovi građe Gradskog komiteta SKH Zagreb.

Vremenski raspon nastanka te građe je za kotarske komitete 1945—1955, za općinske komitete 1955—1965, za rajonske 1945—1952, za Gradski komitet 1945—1962, a za građu Sveučilišnog komiteta SKH Zagreb 1945—1979 (vidi prilog).

Analiza primopredajnih zapisnika i popisa te građe pokazuje:

1. Komiteti su predavali, a Arhiv preuzimao građu u nesređenom stanju. Popisi te građe vrlo su površni, pa je čak jednim popisom obuhvaćena građa nekoliko tvoraca (npr.: Popis građe kotarskog i općinskog komiteta...).
2. Zapisnici ne sadrže popise građe koja ostaje na čuvanju u komitetu. Isto tako zapisnici ne daju nikakve informacije o građi za koju je evidentno da nedostaje.

Očito je, dakle, da prilikom primopredaje nisu poštivane odredbe Uputstva Org. političkog sekretarijata CK SKH iz 1963, što ima značajne posljedice.

Građa koja je Arhiv preuzimao, a nastala je nakon 1954, preuzimana je na osnovi dopisa Centralnog komiteta SKH Historijskom arhivu u Rijeci, br. 04-3705/1-1967. od 14. XII 1967, kojim je ranija granična godina za preuzimanje građe 1954. pomaknuta na zaključno 1964, što su arhivi u SRH uzeli kao presedan.

Valja zaključiti da je preuzimanje građe organizacija i rukovodstava SKH u Historijski arhiv u Zagrebu teklo mimo postojećih propisa, bez sustavnog plana, više kao rezultat želje administracije u općinskim komitetima (od kojih je građa najviše preuzimana) da se »riješe« građe tada već rasformiranih kotarskih i rajonskih komiteta.

#### *Stupanj sačuvanosti građe (cjelovitosti)*

Uz već navedene odluke, uputstva, zakone i sl., u kontekstu razmatranja stupnja cjelovitosti u Arhiv preuzete građe, potrebno je citirati t. 6 Uputstva Org. političkog sekretarijata CK SKH (koja se odnosi na kriterij izdvajanja dijela građe od predaje u arhive). Tu se kaže da su to: »[...] materijali koji sadrže osjetljive ocjene prilika i kadrova na određenom području, te materijali kadrovskih i kontrolnih komisija pri komitetima SKH«.

Ta je odredba različito primjenjivana s obzirom da je formulacija vrlo široka. Treba reći (bez obzira na tu širinu) da je bilo potrebno izdvojenu dokumentaciju popisati (a što nije učinjeno); pa bi problem cjelovitosti informacije o građi bio sveden na minimum.

Relativno nizak nivo vođenja administrativnih poslova u komitetima SKH i nepridržavanje postojećih i važećih propisa u odnosu na arhivsku i registraturnu građu koja je predmet primopredaje rezultirali su posvemašnjim nepoznavanjem samog objekta zaštite arhivske građe i registraturne građe, jer nije u cijelosti poznato što je nastalo (eventualno bi se moglo rekonstruirati), što se sačuvalo (a nije predano u arhiv), što je postojalo (a nepovratno je propalo). Cjelovitost (sačuvane) građe jedan je od osnovnih kriterija koji arhivistu omogućuju valorizaciju građe u procesu njene obrade.

Nizak nivo administrativnog poslovanja, između ostalog, ogleda se u:  
a) dio spisa zaveden je u urudžbene zapisnike, a dio nije; velik dio takvih spisa nema osnovne oznake: vrijeme nastanka, potpise odgovornih osoba i sl.,

b) uz najvredniju građu ne postoje nikakve evidencije: koliko je održano sjednica komiteta, njegovih organa itd., što bi moglo poslužiti kao jedan od mogućih elemenata za traženje zapisnika s tih sjednica; naime, tih zapisnika u građi koja se nalazi u Arhivu ima veoma malo, tako malo, da se može steći uvjerenje kako su upravo zapisnici komiteta, komisija, radnih grupa i sl. bili ta građa koju je netko izdvojio, a nije izradio odgovarajući popis,

c) sačuvana i u Arhiv preuzeta građa opterećena je velikim balastom i dokumentacijom (obično šapirografiranom) organa i organizacija kojih su članovi bili ujedno i članovi (profesionalci) u komitetu. Ta se dokumentacija slala u komitet (na radno mjesto), da bi se nakon korištenja odlagala u ormare itd. i ostala pomiješana s arhivskom i registraturnom građom komiteta,

d) s obzirom da građi nedostaju i neki čisto administrativni dijelovi (npr. dokumentacija na osnovi koje se knjiži i sl.) možemo pretpostaviti da je obavljeno izlučivanje bezvrijedne građe, tzv. škartiranje, ali s obzirom da nemamo evidencije o škartiranoj građi, kao ni zapisnik, ne možemo tvrditi da je provedeno, a najmanje da je provedeno »lege artis«.

Iz svega što je do sada rečeno proizlazi zaključak da je građa organizacija i rukovodstava SKH, koja je preuzeta u Historijski arhiv u Zagrebu, necjelovita i da će biti potrebno uložiti mnogo napora i stručnog rada da se kompletiraju podaci o građi.

Jedan od izuzetno značajnih faktora koji je utjecao na sistem zaštite arhivske građe organizacija i rukovodstava SKH jesu i promjene u podjeli teritorijalno-političkih jedinica, odnosno društveno-političkih zajednica (ranije: administrativno-političkih, odnosno teritorijalno-političkih jedinica).

Promjene u podjeli teritorijalno-političkih jedinica odnosno društveno-političkih zajednica (oblasti, okruzi, kotari, gradovi, općine), do kojih je dolazilo u kontekstu ukupnog našeg društvenog razvitka, bile su praćene odgovarajućim promjenama organizacionog ustrojstva organizacija i rukovodstava SKH. Po svojem opsegu naročito su značajne promjene u teritorijalnoj organizaciji kotara i općina, koje su, opet, utjecale na organizacionu strukturu organizacija i rukovodstava SKH, posebno na razini kotara i općina. Te promjene odvijaju se u vremenskim ciklusima koji predstavljaju i karakteristične etape našega društvenog razvitka. Karakterističan primjer organizacijskih promjena sadašnja je Općinska konferencija SKH Centar Zagreb: Rajonski komitet KPH I. Rajona, KPH Centar (nakon integracije sa RK KPH Gornji grad), Općinski komitet SKH (Centar, Komitet SKH Centar, nakon ukidanja općina u gradu Zagrebu 1965), pa konačno nakon 1975. Općinska konferencija SKH Centar Zagreb — ukupno 5 promjena.

Na području nadležnosti Historijskog arhiva u Zagrebu od 1945. izvršen je niz promjena u podjeli teritorijalno-političkih jedinica, odnosno društveno-političkih zajednica. S obzirom da su one utjecale i na organizacionu strukturu organizacija i rukovodstava SKH, donosimo ih:

Godina	1945.	1948.	1953.	1955.	1962.	1977.
Broj kotara	8	7	7	7	—	—
Broj općina	14	14	17	17	18	19
Broj gradova	1	2	2	2	2	2
Broj rajona	7	6				
Broj MNO	211	193				



Ovako izrađena gruba rekonstrukcija mreže i broja društveno-političkih zajednica ovdje služi, samo u kvantitativnom smislu, kao sredstvo moguće komparacije između broja arhivskih fondova i optimalnog broja arhivskih fondova kojima bi trebalo biti mjesto u Historijskom arhivu u Zagrebu.

Bitne promjene u sadržaju i načinu rada organizacija i rukovodstava SKH manifestirale su se u dva pravca, koji su od značajnog interesa za prilaz problematici kompletiranosti, sačuvanosti i sredečnosti te građe.

To su:

- nominalne promjene koje se odražavaju u promjenama naziva,
- promjene u teritorijalnoj nadležnosti.

Na ovom mjestu ne ulazi problem tzv. »kontinuiteta tvorca građe«, značajan u stručnom arhivskom radu, već ostajemo na konstataciji da su te organizacione i druge promjene znatno pridonijele tome da je do nas građa došla u nesređenom stanju i necjelovito sačuvana.

Historijski arhiv u Zagrebu morat će izraditi analizu i pregled arhivskih fondova koji su:

- potpuno sačuvani i nalaze se u Arhivu,
- potpuno sačuvani i nalaze se izvan Arhiva,
- koji se fondovi nalaze u Arhivu, ali su nepotpuni (s naznakom koja građa nedostaje),
- koji su fondovi izvan Arhiva, ali su nepotpuni,
- fondovi koji u cijelosti nedostaju.

Koliko je arhivska građa organizacija i rukovodstava SKH, koja je preuzeta u naš Arhiv, sređena?

Uz navedene ograde koje se odnose na cjelovitost, građa koju je Historijski arhiv u Zagrebu preuzeo sređena je i može se koristiti. Naravno, sređeno je ono što smo preuzeli i izrađena su informativna pomagala na razini inventara. Na žalost, korisnika nismo u stanju informirati gdje se nalazi (ukoliko je i sačuvan) preostali dio građe (jer takvim podatkom ne raspožaje ni Arhiv). Isto tako, iz istog razloga, Arhiv ne može pristupiti obradi toga materijala, jer je jedna od pretpostavki za obradu (valorizacija, odabiranje i izlučivanje, izrada znanstveno informativnih pomagala) cjelovitost sačuvane građe (barem u popisu).

Na osnovi Uputstva Org. političkog sekretarijata CK SKH iz 1963. korištenje građe organizacija i rukovodstava SKH u Arhivu uvjetovano je dozvolom onog komiteta koji je Arhivu građu predao. Upozorio bih na izvjesne praktične probleme u korištenju građe koji se javljaju na liniji korisnik — Arhiv:

a) organ koji prema Uputstvu treba da odobri korištenje građom pravni je slijednik onoga koji je građu predao; u pravilu on danas nije obaviješten o tom svom pravu; kad korisnik zatraži od toga organa suglasnost za korištenje građe često dolazi do nesporazuma: za istraživača Arhiv pravi »problem« što ga šalje pravnom slijedniku, koji opet sa svoje strane spočitava Arhivu inzistiranje na »formalnostima«.

Izlaz iz te situacije vidim u ažuriranju sadašnjih propisa s odredbom iz čl. 13. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima.

Jedna je od najznačajnijih funkcija suvremene arhivske službe i funkcija zaštite arhivske i registraturne građe izvan Arhiva. Ta se važna funkcija arhivske službe izvodi u skladu sa Zakonom

— redovnim pregledima stanja arhivske i registraturne građe kod imaoca,

— izdavanjem rješenja u upravnom postupku imaocima o njihovoj obvezi koja se odnosi na čuvanje, izvan popisa itd.,

— učestvovanje u postupku odabiranja odnosno izlučivanja registraturne građe, itd.

Treba konstatirati da Historijski arhiv u Zagrebu nema zakonsku osnovu za obavljanje tih radnji u organizacijama i rukovodstvima SKH. Iz već citirane odredbe čl. 13 Zakona proizlazi da će odgovarajući organ CK SKH aktom utvrditi njenu zaštitu (i ostalo) do predaje nadležnom arhivu. Po našem mišljenju nestajanje građe, proizvoljno izlučivanje i sl. mogu se izbjeći hitnim donošenjem propisa nadležnog organa CK SKH, kako se ne bi ponovilo žalosno stanje s građom u kojem se ona danas nalazi.

Na kraju još o stanju arhivske i registraturne građe organizacija SKH u radnim organizacijama. Na osnovi uvida u zapisnike o stanju arhivske i registraturne građe kod imaoca, a na području nadležnosti Historijskog arhiva u Zagrebu, te u dostavljene popise građe koja se nalazi kod imalaca, smatram da je najveći dio te građe (pogotovo za razdoblje nakon oslobođenja) — propao. Nešto te građe za ovo razdoblje sačuvano je u višim rukovodstvima i organizacijama KPH (SKH), npr. u općinskim i Gradskom komitetu SKH. Posebno čuvanje takve građe u radnim organizacijama otežano je činjenicom da se rukovodstva organizacije SKH redovno mijenjaju, pa se u kontekstu amaterskog pristupa dokumentaciji kroz nekoliko promjena rukovodstva uspije eventualno sačuvati građa od posljednje konferencije. Ako se tome doda da zbog stupnja povjerljivosti ta građa obično nije smještena s ostalom građom u registraturnom spremištu, već u ormaru ili radnom stolu sekretara organizacije SK, često je podvrgnuta tzv. »čišćenju«, pa dobivamo ne baš optimističku sliku o stupnju sačuvanosti takve građe.

#### *Zaključno*

— Organi i rukovodstva SKH treba da u skladu sa Zakonom o zaštiti arhivske građe i arhivima donesu odgovarajuće propise, pri čemu bi trebalo maksimalno voditi računa o cjelovitosti građe, što

— racionalizira znanstvenoistraživački rad i čini ga efikasnim,

— omogućuje arhivskim radnicima punu obradu takve građe i poduzimanje zaštitnih mjera (mikrofilmskim snimanjem) zbog opasnosti rata ili drugih okolnosti,

— goleme količine registraturne građe koja je nastala, nastaje ili će nastati i u poslovanju i djelovanju organizacija i rukovodstava SKH moraju biti obuhvaćene valorizacijom u cilju odabiranja onog dijela građe koji treba čuvati i izlučenja onoga što nema vrijednosti, ili mu je prošao rok čuvanja.

Taj postupak nije samo značajan zbog utvrđivanja građe potrebne za znanstvene, društvene i ostale potrebe, već ima i jednu, sasvim prozaičnu dimenziju: za građu, naime, potrebno je osigurati i adekvatan spremišni prostor u kojem će se ona trajno čuvati, pa ako se čuva i ono što ne treba čuvati, evo novih dodatnih problema.

## PREGLED ARHIVSKE GRAĐE ORGANIZACIJA SKH

### *Kotarski komiteti KPH/SKH*

1. Dugo Selo (1945—1954); 1944—1955: knj. 3, kut. 5; SI.
2. Jastrebarsko (1945—1955); 1945—1955: kut. 95; SI.
3. Krapina (1945—1962); 1954—1962: knj. 7, kut. 51; SI.
4. Pisarovina (1945—1955); 1945—1947: kut. 4; SI.
5. Samobor (1944—1955); 1944—1954: kut. 3; SI.
6. Velika Gorica (1945—1955); 1944—1955: knj. 3, kut. 12; SI.
7. Zagreb (1945—); 1945—1955: knj. 15, kut. 34; SI.
8. Zelina (1945—1955); 1943—1955: knj. 11, kut. 10; SI.
9. Žumberak (1945—1955); 1945—1955: knj. 5; SI.

### *Rajonski komiteti KPH*

10. III — Maksimir—Zagreb (1945—1952); 1947—1952: SI.
11. VII — Kustošija—Zagreb (1945—1952); 1951: SI.
12. IX — Stenjevec—Zagreb (1945—1952); 1945—1952: SI.
13. XI — Dubrava—Zagreb (1945—1952); 1950—1952: SI.
14. Donji grad — Zagreb (1945—1952); 1945—1952: SI.
15. Gornji grad — Zagreb (1945—1952); 1946—1952: SI.
16. Jug — Zagreb (1945—1952); 1949—1952: SI.
17. Medveščak — Zagreb (1945—1952); 1949—1952: SI.
18. Trešnjevka — Zagreb (1945—1952); 1950—1952: SI.

*Općinski komiteti SKH*

19. Dugo Selo (1955—); 1955—1967: knj. 2, kut. 7; SI.
20. Marija Bistrica (1955—1965); 1953—1964: kut. 4; SI.
21. Markuševac (1952—1965); 1953—1955: kut. 1; SI.
22. Orosavlje (1955—1965); 1955—1966: kut. 7; SI.
23. Samobor (1955—); 1955—1964: knj. 5, kut. 33; SI.
24. Sesvete (1952); 1951—1967; 1952—1967: knj. 1, kut. 10; SI.
25. Susjedgrad (1955—1962); 1955—1962: knj. 4; SI.
26. Velika Gorica (1955—); 1955—1967: knj. 4, kut. 40; SI.
27. Črnomerec — Zagreb (1952); 1951—1954; 1955—1964: knj. 3, kut. 31; SI.
28. Donji grad — Zagreb (1952—1962); 1957—1962: knj. 3, kut. 19; SI.
29. Gornji grad — Zagreb (1952—1962); 1953—1962: knj. 2, kut. 21; SI.
30. Istok — Zagreb (1955—1966); 1966—1967: kut. 4; SI.
31. Maksimir — Zagreb (1952—); 1951—1966: knj. 5, kut. 40; SI.
32. Medveščak — Zagreb (1952—); 1953—1958: knj. 5, kut. 30; SI.
33. Peščenica — Zagreb (1953—1966); 1953—1966: knj. 3, kut. 8; SI.
34. Remetinec — Zagreb (1953—1966); 1953—1967: kut. 20; SI.
35. Trešnjevka — Zagreb (1952—); 1952—1966: knj. 6, kut. 30; SI.
36. Trnje — Zagreb (1953—); 1953—1962: kut. 22; SI.
37. Centar — Zagreb (1963—1966); 1963—1967: knj. 3, kut. 16; SI.
38. Zaprešić (1955—); 1955—1965: kut. 10; SI.
39. Zelina (1955—); 1956—1965: knj. 10, kut. 20; SI.
40. Žumberak (1955—1966); 1956—1962: kut. 5; SI.

*Gradski komitet KPH/SKH*

41. Zagreb (1945—); 1945—1962: knj. 5, kut. 45; SI.

*Ostali komiteti*

42. Sveučilišni komitet KPH/SKH Zagreb (1945—1979); 1945—1979: knj. 32, kut. 128; SI.

*Objašnjenja*

Iza naslova stvaraoca građe, u zagradama je označen vremenski raspon u kojem je stvaralac djelovao pod tim nazivom. Godine koje slijede iza zagrade označavaju vremenski raspon obuhvaćen sačuvanom građom. Podatak o količini izražen knjigama i kutijama, te »SI« što označava da je za fond izrađen sumarni inventar.